

TARTU ÜLIKOOL
RAKE

Käsitöö ja pärandtehnoloogia õppekavade vilistlaste uuring

August 2024

Käsitöö ja pärandtehnoloogia õppekavade vilistlaste uuring

Tellinud Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia

Tartus 2024. aastal

UURINGU AUTORID:

Ene Tubelt
Helen Urmann

Esikaane foto: TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia

Uuringu autorid tänavad Ave Matsinit TÜ Viljandi Kultuuriakadeemiast, kes oli suureks abiks käsitöölase haridusega tegelevate haridusasutustega kontakteerumisel, ja kõikide haridusasutuste esindajaid, kes toetasid uuringu läbi viimist, jagades uuringu kutset vastajate seas! Samuti täname kõiki vastajaid, kes meiega oma mõtteid jagasid!

KONTAKTANDMED:

Lossi 36-312, 51003, Tartu
ene.tubelt@ut.ee
<http://rake.ut.ee>

ISBN: 978-9985-4-1456-9 (pdf)

Sisukord

SISSEJUHATUS	5
TULEMUSED.....	7
KES ON EESTI KÄSITÖÖLINE? KÜSITLUSELE VASTANUD INIMESTE PROFIIL	7
TEADMISTE TÄHISED: VASTAJATE VALIKUD JA KOGEMUSED ÕPPES.....	12
ÕPINGUTE VIJAD: ERIALASE ÕPPE RAKENDAMINE	17
TULEVIKU TUGISAMBAD: PROFESSIONAALSE KÄSITÖÖTEGEVUSE ARENDAMINE	21
KOKKUVÕTE	25
LISAD	27
LISA 1. RAHULOLU ÕPIKOGEMUSEGA ÕPPEKAVADE LÕIKES.....	28
LISA 2. RAHULOLU ÕPIKOGEMUSEGA HARIDUSTASEMETE LÕIKES.....	29
LISA 3. TÖÖTAMINE LÕPETATUD ÕPPEKAVADE LÕIKES.....	30
LISA 4. TÖÖTAMINE OMANDATUD HARIDUSTASEMETE LÕIKES	31

Sissejuhatus

Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia (TÜ VKA) käsitöö ja pärandtehnoloogia erialad tähistavad 2024. aastal 30. juubelit. Selle ajaga on õppe läbinud umbes 250 üliõpilast. Juubel ärgitab tagasi vaatama ja uurima seda, kuidas vilistlastel läheb ja millise erialase tegevusega nad hõivatud on. Uuringu läbiviimise teiseks tõukejõuks on laiem küsimus käsitöö erialasest haridusest.

OSKA raporti koostamisel selgus, et Eestis puuduvad mõõteriistad professionaalse käsitöötegevuse mõõtmiseks tööturul. Olemasolev EMTAK koodide süsteem ei võimalda eristada käsitööga leiba teenivate ettevõtjate hulka ja käivet, käsitöö tegevusvaldkonnana on jagunenud mitmesuguste ettevõtete vahele (turism, põllumajandus, koolitus jm). Eesti loomemajanduse uuringu raames on alates 2009. aastast kaardistatud kultuuripärandi osana ka käsitöö sektorit, kuid ka selle uuringu koostajad on alusandmete kogumisel teinud nn „käsitööd“. Puuduvad uuringud õppekavade lõpetajate tegevuse kohta. Selle tulemusena on mitmete ametkondade vaates muutunud käsitöö kutseharidus hobihariduseks. Märgid näitavad selle kahandamise trendi.

Käesoleva uuringu eesmärgiks on heita valgust käsitöö kutse-, rakenduskõrgharidus- ja magistriõppe vilistlaste erialasele tegevusele. Selle tulemused aitavad arendada õppekavu ja teadvustada käsitööhariduse rolli ühiskonnas laiemalt.

Uuringu eesmärgi täitmiseks esitame uurimisküsimused, mis on seotud vilistlaste tausta, õppekava valiku, õppekavaga rahulolu ning õpitu rakendamisega.

1. Milline oli vilistlaste taust (hariduslik, tööalane) enne õppekavale õppima asumist?
2. Kuidas valisid vilistlased haridusasutuse ja õppekava?
3. Milline on vilistlaste rahulolu oma erialaste õpingutega?
4. Kuidas on vilistlased rakendanud omandatud teadmisi õppekava lõpetamise järgselt?
5. Mil moel tunnevad vilistlased, et riiklikud ja erialaorganisatsioonid saaksid toetada professionaalse käsitöötegevuse arendamist?

Uurimisküsimustele vastamiseks kasutasime kombineeritud kvantitatiivset ja kvalitatiivset lähenemist. Kvantitatiivseid andmeid kogusime küsitluse abil; küsitlusega kogutud andmeid analüüsisime, kasutades kirjeldava statistika meetodeid. Avatud vastuseid analüüsisime sisuanalüüsi meetodil.

Valimi koostasime koostöös tellija ja Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liiduga (ERKL), kes vastutab Eestis käsitöö eriala omandanutele kutse andmise eest. Sel moel kaardistasime kõik käsitöö ja pärandtehnoloogia õppekavad, millel on 2024. aasta alguse seisuga võimalik Eestis haridust omandada, seda nii kutse- kui kõrghariduse tasemel. Sealjuures on kutsekoolides pakutavad käsitöö kutsealad ajas muutunud. Neist vanimad avati 1990ndate teises pooles, kuid enamus 2000ndate esimesel kümnendil. Uuringu tegemise ajal õpetati tekstiiliga seonduvat, nahatööd, keraamikat, klaasipuhumist, mööbli restaureerimist, puutööd ja sepatööd kolmel erineval (3–5) kutse tasemel. Uuringu valimisse kuulusid kõigi neil erialadel haridust andvate kutsekoolide – Haapsalu

Kutsehariduskeskus, Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus, Kuressaare Ametikool, Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool, Rpina Aianduskool, Tallinna Ehituskool, Tallinna Kopli Ametikool, Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskool ja Viljandi Kutseõppekeskus – vilistlased. Uuringu koostajatel puudusid usaldusvarsed andmed kõigi ksito kutselade lõpetanute koguhulga kohta, kuid nimetatud õppeasutustest saadud info põhjal võib see jada hinnanguliselt 3000 inimese ümber. Küll aga on ERKL Kutsekoja hallatava kutseregistri andmetel alates 2004. aastast ksito erialadel väljastanud 1616 kutsetunnistust.

Kõrghariduse tasemel kaasime T VKA pärandtehnoloogia rakenduskõrghariduse õppekava, mis ühendab endas tekstiili, ehituse ja metallito erialad, ning nende eelkäijad alates 1994. aastast. Samuti kuulusid valimisse 2011. aastast avatud kultuuripärandi loovrakenduste (varem pärandtehnoloogia nime kandnud) magistrikava vilistlased. T VKA andmetel on nende erialade lõpetajaid 30 aastaga kogunenud 255.

Ksitlus oli vastamiseks avatud perioodil aprill–mai 2024. Ksitluskutse edastas kõikidele käsitöoga seotud erialasid petavatele haridusasutustele tellija esindaja. Haridusasutused jagasid omakorda ksitlust oma vilistlaste seas, tehes seda peamiselt e-kirja teel, kuid üks kool kasutas ka sotsiaalmeedia abi. he kooliga ei õnnestunud tellijal uuringukutse edastamiseks kontakti saada. Küsitlusele vastas kokku 349 inimest.

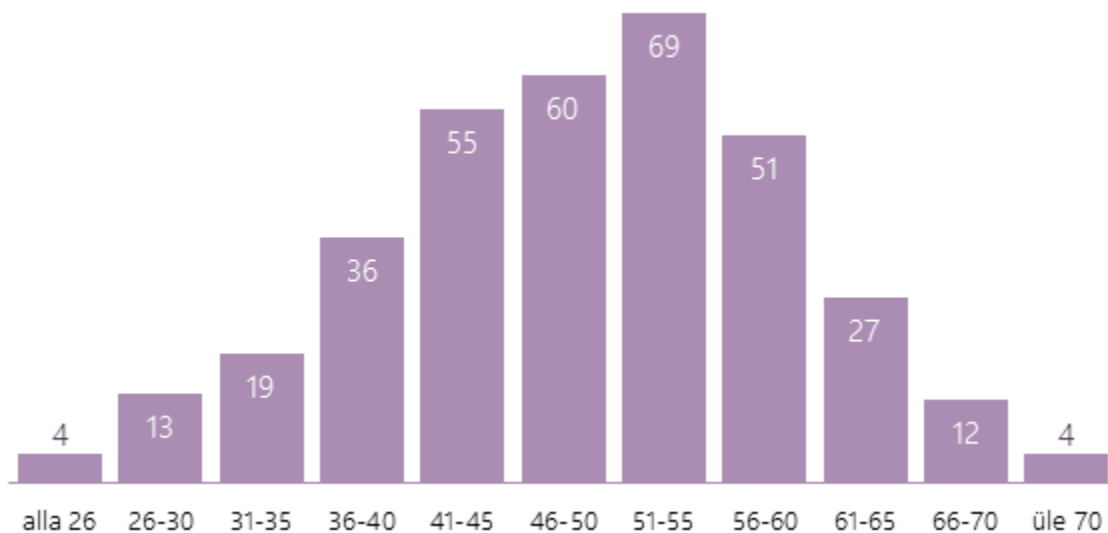
Uuringu teises osas viisime täiendavalt läbi intervjuud vilistlastega, kes avaldasid ksitluses valmisolekut uuringu teemal kaasa rakida ning jagasid oma kontaktandmeid või kelle palusid uurijad uuringu osalema mugavusvalimi tehnikat kasutades. Kokku viisime läbi intervjuud kümne vilistlasega erinevatelt erialadelt ja koolidest. Intervjuusid analsisime, lähtudes kvalitatiivse temaatilise sisuanalysi põhimõttest. Uuringu aruandes on intervjuude tulemused esitatud üldistatult.

Tulemused

Kes on Eesti käsitöeline? Küsitlusele vastanud inimeste profiil

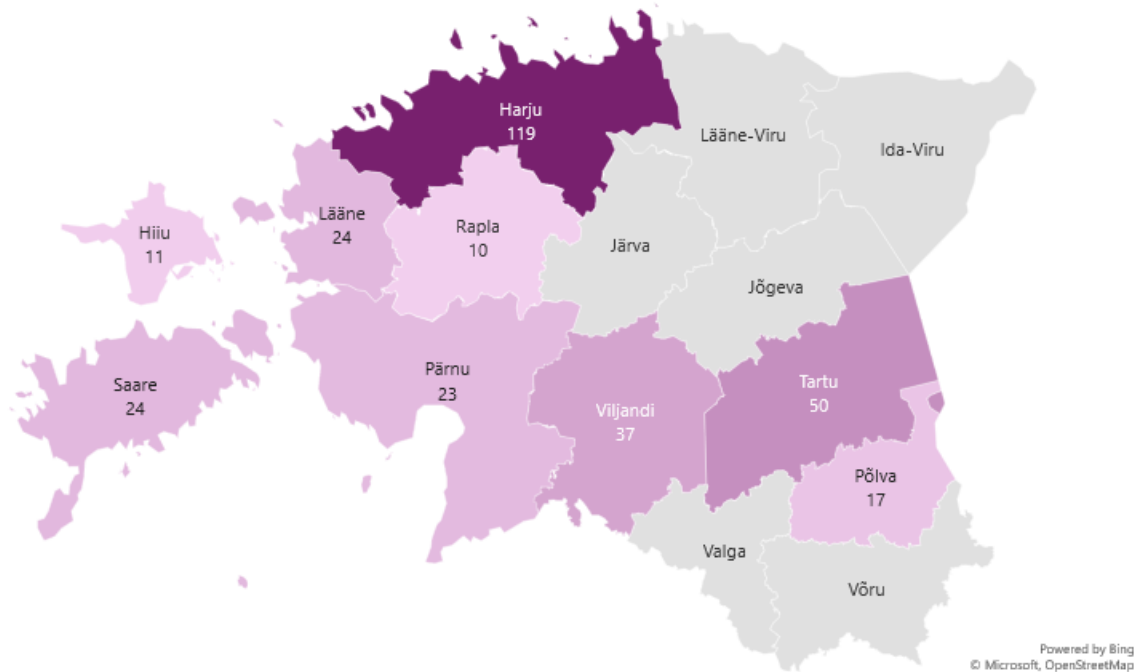
Küsitlusele vastas 304 naist ja 45 meest, üks vastaja eelistas oma sugu mitte avaldada. Kuna mehed moodustasid vastajatest vaid 12,9%, ei ole analüüsis tulemusi sugu kaupa eraldi vaadatud.

Noorim küsitlusele vastanu oli 24-, vanim 75-aastane. Enim vastanuid ehk 69 inimest olid 51–55-aastased (19,7% vastanuist; vt joonis 1), 17,1% vastanuist ehk 60 inimest olid 46–50-aastased, 15,7% vastanuist ehk 55 inimest olid 41–45-aastased ning 14,6% vastanuist ehk 51 inimest olid 56–60-aastased. Seega on **Eesti käsitöoga seonduva eriala lõpetanud küsitlusele vastanud inimene valdavalt keskealine või pensionieelik.**

Joonis 1. Küsitlusele vastanud inimeste vanused viieaastaste vahemikena

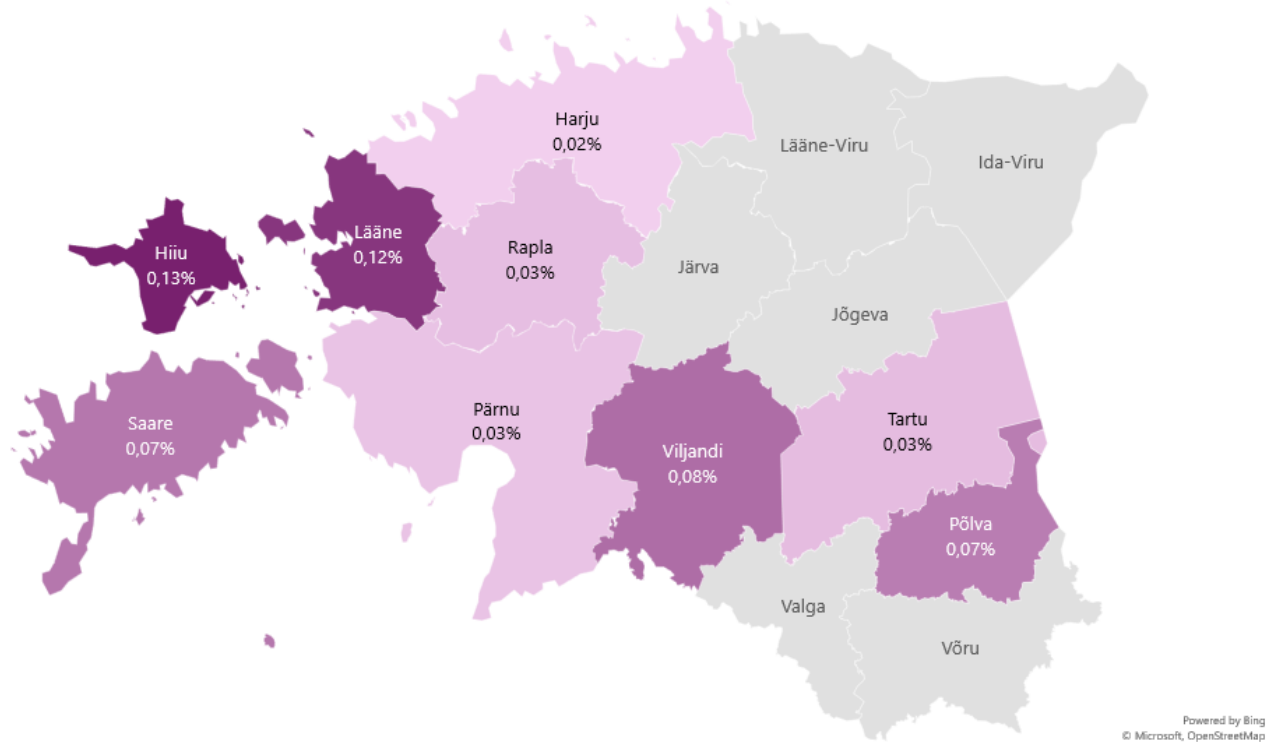
Kolmandik vastanuist ehk 119 inimest töötab Harjumaal, seitsmendik vastanuist ehk 50 inimest töötab Tartumaal (joonis 2). Teistes maakondades töötab vähem inimesi, sealjuures vähem kui kümme vastajat töötab kuues Eesti maakonnas.

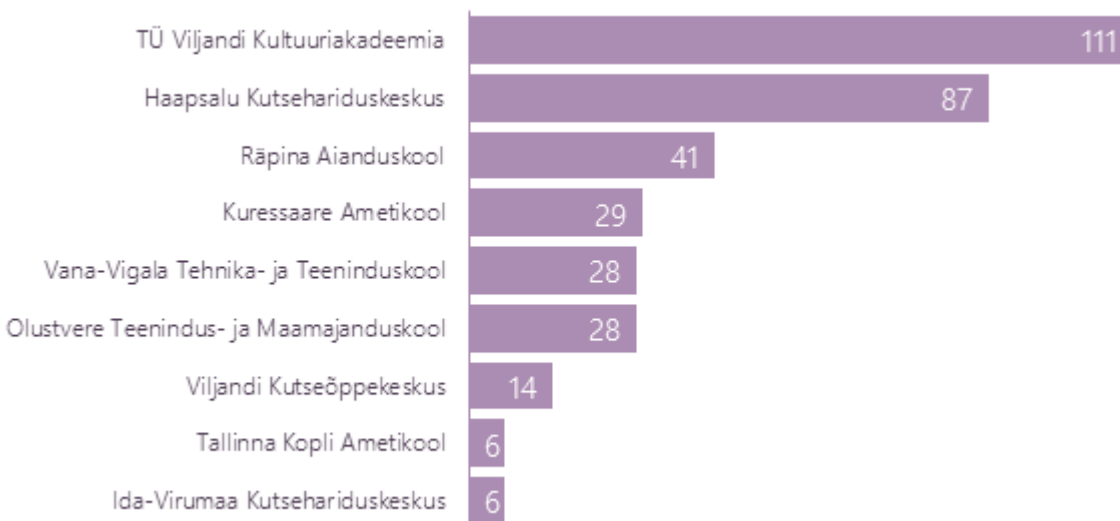
Joonis 2. Maakond, kus küsitlusele vastanud inimesed töötavad. Kaardil ei ole kuvatud infot maakondade kohta, mille on enda töötamise kohana märkinud vähem kui kümme vastanut

Osaliselt peegeldab vastanute piirkondlik jaotumine rahvastiku üldist osakaalu Eesti eri piirkondades (sh olulise osa rahvastiku koondumist Harjumaa ja suurlinnadesse). On võimalik, et vastanute seas on märgata teatud piirkondlikku jaotumist Lääne- ja Lõuna-Eestisse, kuna ka enamik käsitööharidust pakkuvaid haridusasutusi, mis olid uuringusse kaasatud, on nendes piirkondades ning inimesed on suundunud haridust omandama nendesse asutustesse, mis on neile lähemal või mis on nende jaoks transpordivõimalusi silmas pidades kättesaadavamad (vt ka vastajate osakaalu haridusasutuste lõikes joonis 4). Küsitlusele vastanute seas võis olla vähe Ida-Virumaa piirkonnast vastajaid keelebarjääri tõttu, kuna küsitlus oli eestikeelne – avatud vastused viitavad sellele, et nendest piirkondadest pärit vastajad eelistasid vastata küsimustele vene keeles. See tähendab, et ei saa välistada võimalust, et küsitlusele loobusid vastamast inimesed, kes ei tunne end eestikeelsele küsimustikule vastamiseks piisavalt kindlalt.

Mõnevõrra teine pilt avaneb aga siis, kui vaadata inimeste jaotumist osakaalu järgi maakonna rahvastikust (joonis 3). Sellisel juhul tegutseb suuremates maakondades vähem käsitöö või pärandtehnoloogia haridusega spetsialiste ning enim leidub neid hoopis väiksemates piirkondades – Hiiumaal (0,13% maakonna rahvastikust) ja Läänemaal (0,12% maakonna rahvastikust). Sellest paistab, et neis regionides on käsitöö olulisema tähtsusega tegevusvaldkond.

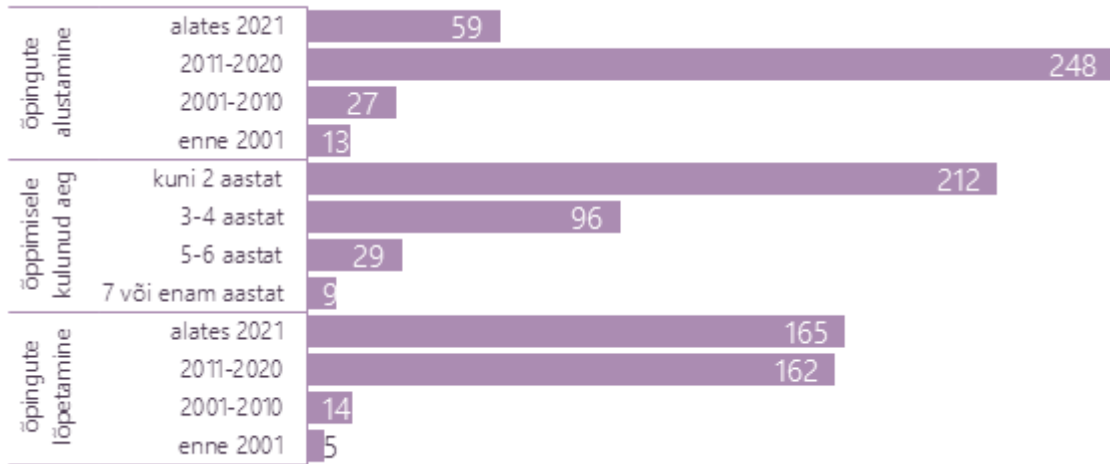
Joonis 3. Maakond, kus küsitlusele vastanud inimesed töötavad, osakaaluna maakonna rahvastikust seisuga 01.01.2024 (Statistikaamet, tabel RV0222U). Kaardil ei ole kuvatud infot maakondade kohta, mille on enda töötamise kohana märkinud vähem kui kümme vastanut

Joonis 4. Koolid, mille on küsitlusele vastanud inimesed lõpetanud

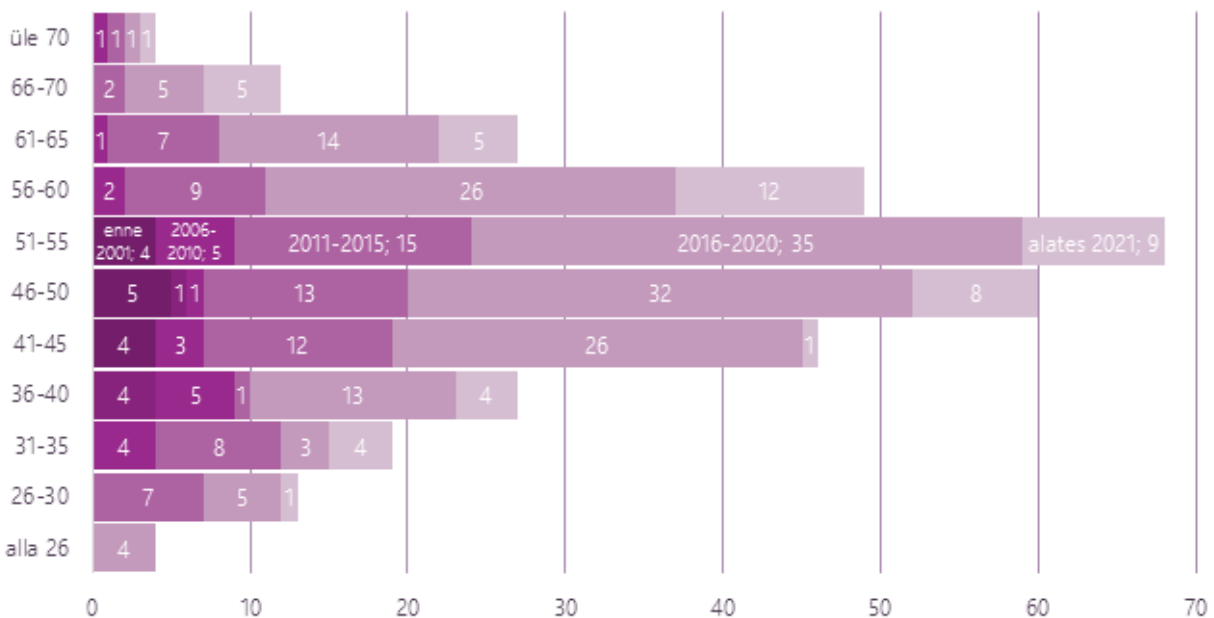
Kõige varasem õpingute alustamise aasta oli 1994, enne 2001. aastat alustas õpinguid kokku 13 vastanut (joonis 5). Enim alustati õpinguid aastatel 2011–2020 ning enamasti kulub õpingute läbimisele kuni kaks aastat, ligi neljandikul ka 3–4 aastat. Õppekavade nominaalsed õppeajad on sealjuures

erinevad, varieerudes ühest nelja aastani. Üks vastaja on lisanud, et ta eksmatrikuleeriti ning õpingud jäid pooleli.

Joonis 5. Õpingute alustamise aasta, õpingutele kulunud aeg ning õpingute lõpetamise aasta

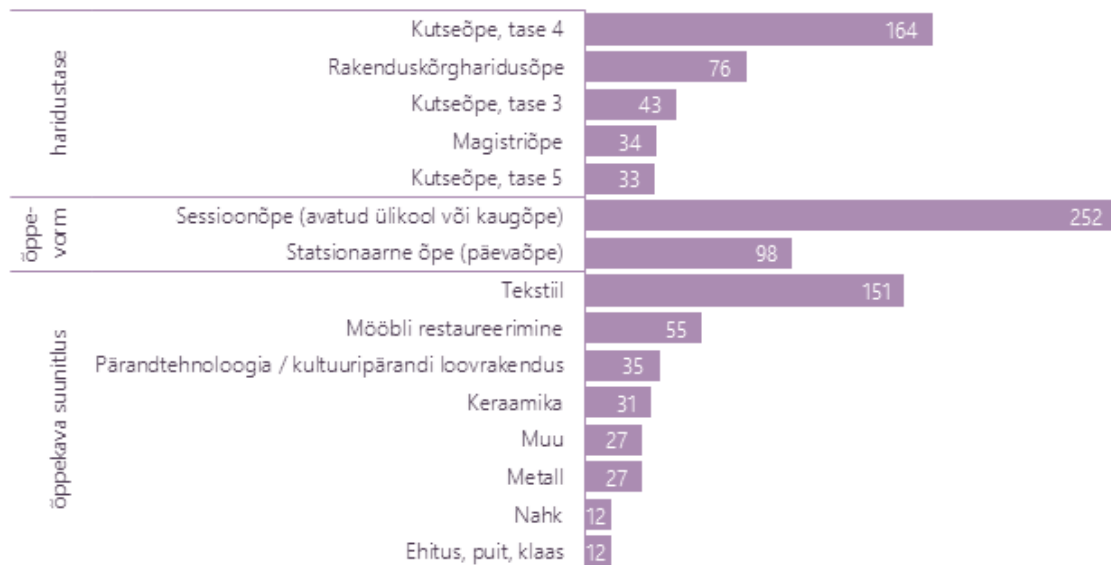
Enim vilistlasi on praegu 51–55-aastased ning nendest suurem osa alustas õpinguid aastatel 2016–2020 (joonis 6), mis tähendab, et õpinguid alustades olid nad vähemalt 43-aastased. Aastatel 2011–2015 õpinguid alustanud olid siis vähemalt 38-aastased.

Joonis 6. Õpingute alustamise aasta viieaastase vahemikuna vastajate praeguse vanuse järgi

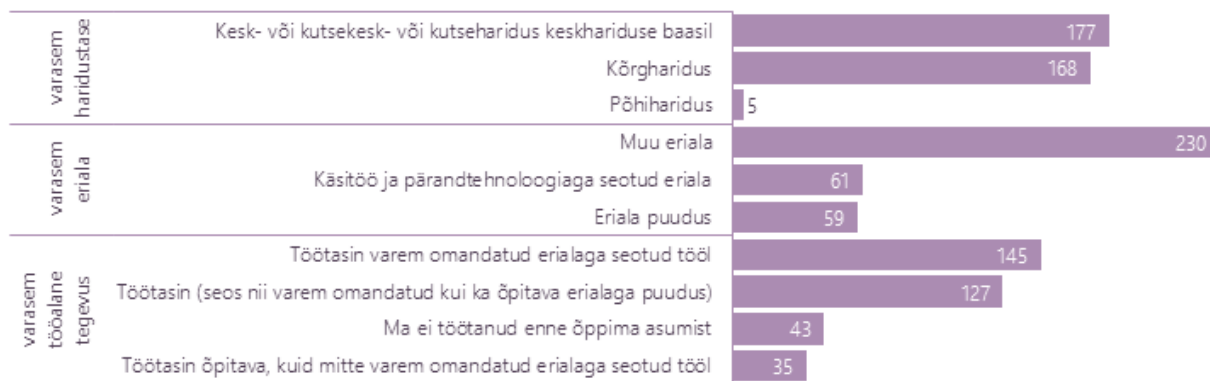
Enamik küsitlusele vastanuist on lõpetanud kutseõppe (joonis 7), sealjuures enim oli lõpetajaid 4. taseme kutseõppes. Valdav enamus õppisid sessioonõppes. Populaarseim eriala on tekstiili valdkonnast, vähim oli lõpetajaid nahaerialal ning ehituse, puidu ja klaasi valdkondades. Viimases

kahes oli kummaski ainult üks vastaja, sestap grupeerisime analüüsiks ehituse, puidu ja klaasi valdkonnad kokku.

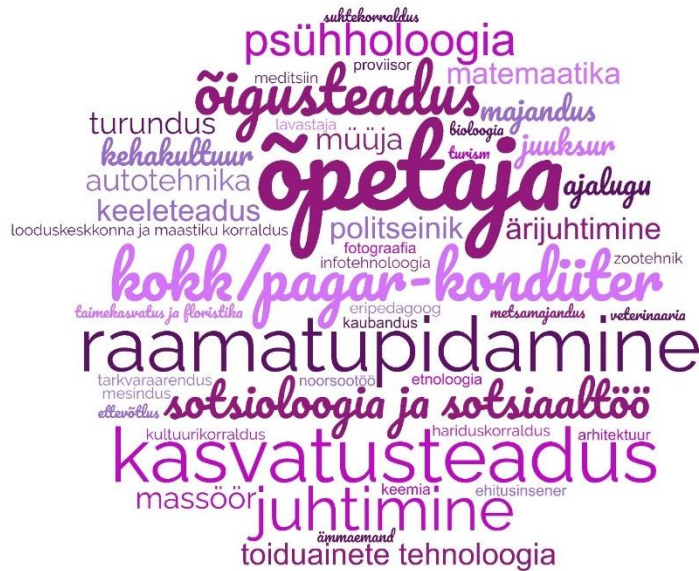
Joonis 7. Lõpetatud õppekava haridustase, õppevorm ja erialane suunitlus

Suurem osa küsitlusele vastanud vilistlastest vastas, et õppima asudes oli neil juba kesk-, kutsekesk- või kutseharidus keskhari-duse baasil või kõrgharidus (joonis 8). Sarnaselt mainis enamik vilistlastest, et on varasemalt seotud olnud teiste erialade õpingutega.

Joonis 8. Vilistlaste varasem haridustase, eriala ja tööalane tegevus

Avatud vastustest nähtus, et käsitöö ja pärandtehnoloogia eriala vilistlaste varasem hariduslik kogemus oli väga mitmetahuline (joonis 9). Kuna erinevused on väga suured, ei esine hariduslikus taustas olulisi mustreid, küll aga võib märkida seda, et enam mainiti õpetaja või muude kasvatusteaduste alast haridust, sealjuures õpinguid alustama motiveeris samuti soov sidustada käsitöölaseid teadmisi õppetöösse.

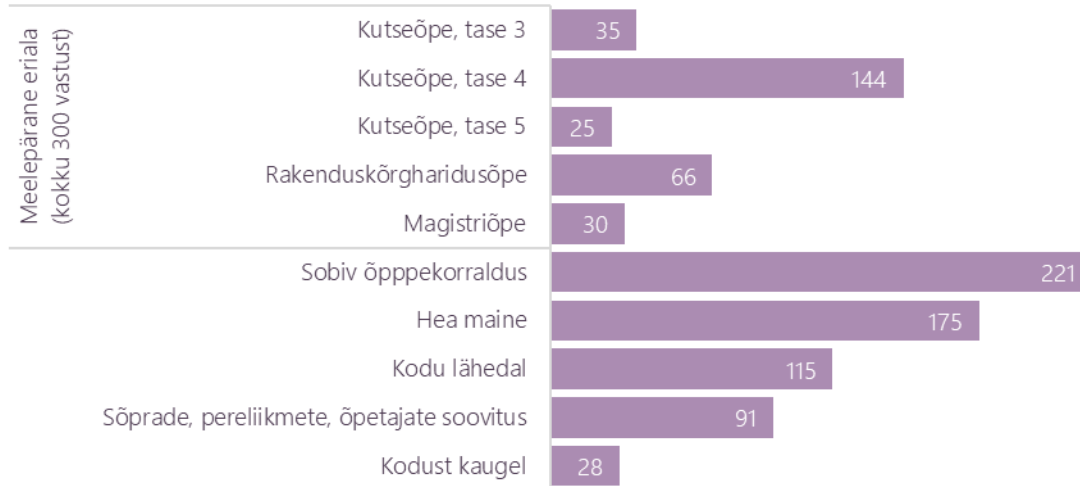

Joonis 9. Enne õpinguid teiste erialadega seotud vilistlaste hariduslik taust. Sõnade suurus viitab nende esinemissagedusele

Teadmiste tähised: vastajate valikud ja kogemused õppes

*„Laias plaanis jäin kõigea rahule.
Võiks isegi öelda, et elu parimad
aastad.” – vilistlane*

Küsitlusele vastanud vilistlased jagasid põhjuseid, miks nad valisid eriala omandamiseks valitud õppeasutuse. Kõige enam mainid vastajad, et valisid õppeasutuse selle alusel, kus oli võimalik omandada **meelepärast** eriala (joonis 10). Sealhulgas lisasid mõned vilistlased, et valitud õppeasutus oli ka **ainus asutus** Eestis, kus soovitud eriala pakuti. Meelepärast eriala nimetasid enim neljanda taseme kutseõppe vilistlased (48% meelepärast eriala valikukriteeriumina nimetanuist), kuid seal rühmas oligi vilistlasi kõige rohkem. Kui vaadata osakaalu õppetaseme vilistlastest, jääb meelepärane eriala valikukriteeriumina 76% ja 88% vahele (enim neljanda taseme kutseõppe ja magistriõppe, vähim viienda taseme kutseõppe puhul). Oluliseks peeti samuti **sobivat õppekorraldust**. Kuna enamik vastajatest märkis, et oli käsitöö erialaste õpingute alguseks juba kutse või kõrghariduse omandanud ning ka õpinguid alustati vanuseliselt keskea piiril, oli suure osa vastajate jaoks oluline, et õppida oleks võimalik töö või pere kõrvalt. See tähendab paljuski ka seda, et nn sobivaks õppekorralduseks peeti mittestatsionaarset, paindlikku õpet ja/või lühikest õppeperioodi, mida oleks lihtsam muude kohustustega ühildada.

Joonis 10. Põhjused õppeasutuse valimiseks. Märkus: vastajad said valida kõik variandid, mis nende puhul kehtisid.

Pooled vastajad mainisid olulise tegurina ka kooli **mainet**. Avatud vastustest ja intervjuudest nähtus, et mainet seostati paljuski konkreetsete **õppejõududega**, kes õppeasutuses töötasid. Vilistlased väärtustasid seda, et õppejõud olid oma ala eksperdid või teati, et õpetav personal on kõrgel tasemel, kuna vastajad olid õppejõududega kokku puutunud varasemalt näiteks erialastel koolitustel.

Vähemal määral mainiti õppeasutuse valiku põhjusena asukohta ja tuttavate soovitusi. Üksikud vastajad lähtusid valikul sellest, et kool asuks sellises kohas, kuhu oleks ühistranspordiga kerge liikuda või et õppeasutuse lähedal oleks õpilaskodu/ühiselamu. Samuti mainisid mõned vastajad, et mitte niivõrd sõprade-tuttavate soovitus polnud määravaks teguriks, vaid asjaolu, et tuttavad juba õppisid selles õppeasutuses ning sooviti õppida koos.

Avatud vastustes kirjeldasid vastajad, et erialavalikul motiveeris neid ennekõike **isiklik huvi**. Huvi tekkimisel oli nende sõnul määravaks „käeline osavus“ – paljud vastajad kirjeldasid, et olid enne õpinguid isiklikuks tarbeks või hobi korras õpitud erialaga kokku puutunud ning sellest kasvas soov oma teadmisi laiendada. Intervjuudes mainiti, et tihtipeale algas huvi üldharidussüsteemist käsitöö ja/või tööõpetuse tundidest. Vastustest nähtus ka soov Eesti kultuuripärandi säilitamist toetada ja „midagi luues“ panustada oluliste ühiskondlike probleemide lahendamisse, nt tarbimiskultuurile taaskasutusega vastu astumisega. Huvi kõrval võib üheks teguriks pidada seega **missioonitunnet**.

*„Valisin eriala, kus saan olla osa meie pärandi hoidjatest ja edasi kandjatest.“
(vilistlane)*

Osad vastajad kirjeldasid, et õppima asumine oli seotud otsese (töölase) **vajadusega**. Näiteks oli vastajate seas käsitöö ja tööõpetuse õpetajaid, kes vajasisid õpetamise jätkamiseks magistrikraadi, või

koolitajaid, kes soovisid oma oskuseid täiendada või kutset omandada. Mõned vastajad tõid välja, et soovisid end erialaselt arendada ja haridustaset tõsta, et kõrgemalt tasustatud tööle saada. Eriala valimise põhjusena toodi ka **soovi erialal ettevõtte** luua, juba olemasoleva ettevõtte tegevusalasid laiendada või vabakutselise erialase spetsialistina tegutseda. Samuti sooviti laiendada oma oskusi, et kasutada erialaseid oskuseid lisatöö tegemiseks.

*„Soov omandada uusi oskusi, mida saaks kasutada lisatöö ja -sissetuleku allikana.“
(vilistlane)*

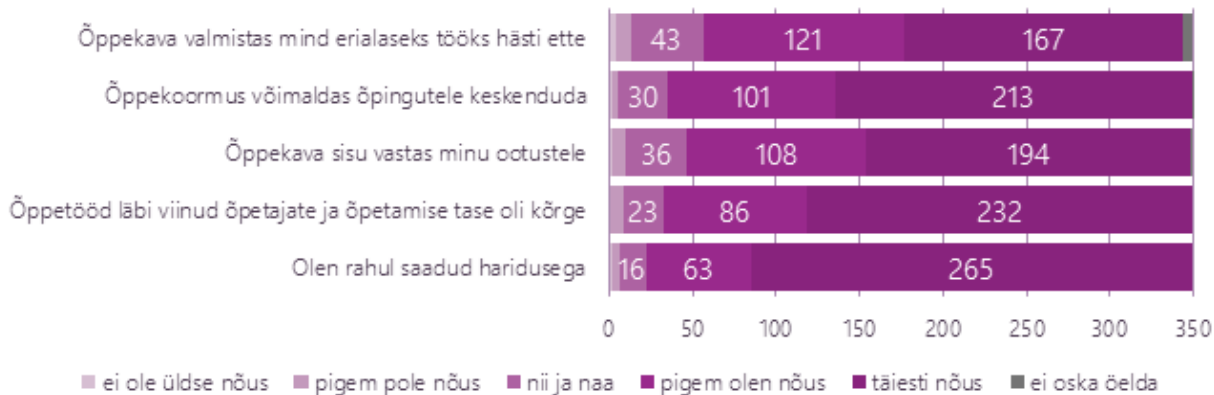
Ka **tutvused** mõjutasid mõnel juhul erialavalikut: nii kuulati tuttavate eriala lõpetanud inimeste soovitusi õppesse asuda.

„Tollal väga ei hooanudki tegelikult, kuhu õppima tulin. Sõbrast rahvamuusik rääkis ära. Esimese ja teise kursuse vahel (pikk suvepraktika Eestis väljas) "jõudis" kohale eriala erilisus ja olulisus.“ (vilistlane)

Kuigi läbivalt motiveeris inimesi huvi eriala vastu, rõhutasid magistriõppes õppinud inimesed ka soovi saada paremat ülevaadet oma **valdkonna uurimismeetoditest ning mõtestada** eriala „ajaloolist“ **tausta** ning väärtust. Kutseõppes õppinud vilistlaste puhul kerkis eriala omandamise ja valimise põhjusena põhiliselt esile soov omandada **praktilisi oskuseid**.

Küsitluses palusime vilistlastel ka vastata, kuidas nad hindavad oma õppe kogemust ja õpitu olulisust, ja jagada oma kogemusi õppe kitsaskohtade ja hästi õnnestunud aspektide kohta.

Vastustest selgub, et vilistlased avaldasid oma õpingute osas **väga kõrget rahulolu** (joonis 11) – kõikides hinnatavates kriteeriumites vastasid vähemalt 82% vastajatest, et on esitatud väidetega täiesti või pigem nõus. Sealjuures on positiivseid hinnanguid kõige enam väite „Olen rahul saanud haridusega“ puhul. Kõige enam kahtlesid vilistlased väite „Õppekava valmistas mind erialaseks tööks hästi ette“ puhul, kuid ka siin tuleb silmas pidada, et täiesti või pigem nõustujate osakaal on üle 80%. Selle väite puhul võib veidi madalamaid hinnanguid seletada asjaolu, et vilistlased ei soovinud erialase tööga alustada, neid polnud võimalik sellega alustada töökohtade või võimaluste puudumise tõttu või nad pidid oluliselt end uute teadmistega täiendama, et erialasel tööl toime tulla. Avatud vastused viitavad pigem sellele, et erialaseid töökohti oli vähe või puudus soov luua erialaga tegelemiseks oma ettevõtte, mistõttu erialasel tööl jätkamist pigem ei kaalutud.

Joonis 11. Küsitlusele vastanute rahulolu õpingutega

Vilistlased nentisid, et nende õpingute kontekstis võis olla küll aineid, mis neid ei kõnetanud, kuid nad leidsid siiski valdavalt, et ei muudaks õppes midagi, kuna kõikide õpilaste ootustele ja vajadustele ei saagi täielikult vastata.

Mõned vilistlased, kes mainisid suurt koormust, viitasid pigem isiklikele teguritele, mis nende koolikogemust mõjutasid – näiteks samal ajal töötamine, pere kõrvalt õppimine jm. Üksikud vilistlased tõid välja, et praktilist tüüpi erialade omandamine oli keeruline koroonaperioodil, mil õppetöö oli vähemalt osaliselt veebis. Samuti toodi välja, et praktilist tööd võiks õppes alati rohkem olla. Praktilist tööd, sh praktikaid, peeti positiivseks, kuid nenditi, et praktikakohtade leidmine on osutunud keeruliseks.

Mitmed vilistlased mainisid, et kuna käsitöö erialade vilistlaste tööalased väljavaated tähendavad pigem eravõimalusega alustamist, võiks olla võimalus omandada enam ka äriioskuste aineid, mis oleks just tiheda konkurentsiga loovaladele ettevõtlustegevusele suunatud (turundus, bränding, eelarvestamine, müük, eksport); osad vilistlased tõid aga välja, et ettevõtlusega seotud aineid oli liiga palju ning eelistati, et enam oleks praktilist tööd või erialafilosoofilisi aineid. Leiti, et kasu võiks olla suunavõimaluste moodulite tekitamisest, kus õppes kujundatakse aineid vastavalt sellele, millele soovib õpilane tulevikus keskenduda, nt õpetajatöö puhul enam pedagoogilisi aineid, ettevõtja puhul enam ettevõtlusega seotud aineid jm.

Mõnel juhul leiti, et õpitud erialal on nii palju spetsialiseerimisvõimalusi, et tunni, et õpe jääb pinnapealseks, kuna kõike süvitsi käsitleda ei jõua. Seda kirjeldasid aga ennekõike need vilistlased, kes õppisid lühemaajalistes erialaprogrammides (üheaastased programmid).

„Arvan, et kutsekoolis õppimine paneb alles aluse põhiteadmistele erialal. Peale õpinguid, kui leida äriidee, millega edasi tegeleda, tuleks veel rohkem õpingutesse süveneda. /.../ Kutsekoolis omandatu on justkui Hunt Kriimsilma 9 ametit - igat asja

oskad natukene, sest aeg saab enne otsa kui põhjalikumate teadmiseni jõuda... Aga alustalad on head ja tugevad!” (vilistlane)

Vastajad tõid välja, et on vajanud ja osalenud erialaselt erinevatel täienduskoolitustel, sealhulgas sõltusid vastused väga palju sellest, milline oli nende tööalane taust ja kuivõrd nad seostasid seda õpitud erialaga. Enim mainid vilistlased, et õppekava läbimise järel vajasisid nad ettevõtluse alaseid täiendavaid koolitusi (sh raamatupidamine, turundus); need vastajad, kes õpetavad erialaga seotud oskuseid või juhendavad huviringe, tõid välja, et nad on osalenud täiendavalt ka õpetamisega seotud koolitustel. Mõned vastajad tõid välja, et täiendkoolitused on pigem võimaluseks uusi käsitööoskuseid arendada ning nad ka ei eelda, et kõiki oskuseid oleks pidanud käsitlema koolis. Need vilistlased kirjeldasid ka, et nad käivad täiendkoolitustel pigem nendel perioodidel, kui pole palju erialast tööd ning sel juhul valitakse olemasolevaid ja huvi pakkuvaid praktilisi koolitusi.

„Olen olnud avatud erinevatele võimalustele, kuna kultuuri töö eeldab laia silmaringi ja erinevaid oskusi.” (vilistlane)

Õpingutega rahulolu juures tõid vilistlased välja nii **sisemisi kui ka väliseid rahulolu** kujundavaid tegureid. Ühelt poolt väljendas suur osa vastajatest, et jäid õpingutega rahule, kuna täitsid endale **seatud eesmärgid** või omandasid uusi teadmisi ja oskuseid. Samas mainiti ka väliseid tegureid, millest toodi enim välja **kooli keskkonda**, sealhulgas tänapäevaste töövahendite olemasolu, moderne õpikeskkond, tööruumide ja vahendite kasutamise võimalus õppetundide välisel ajal, söömis- ja/või ööbimisvõimaluste olemasolu, ja **inspireerivaid õppejõude**. Nii intervjuude kui ka küsitlusele vastanute rohkete vastuste põhjal väärtustavad ning tõstavad vilistlased ka aastaid hiljem esile just erialaga seotud õppejõude.

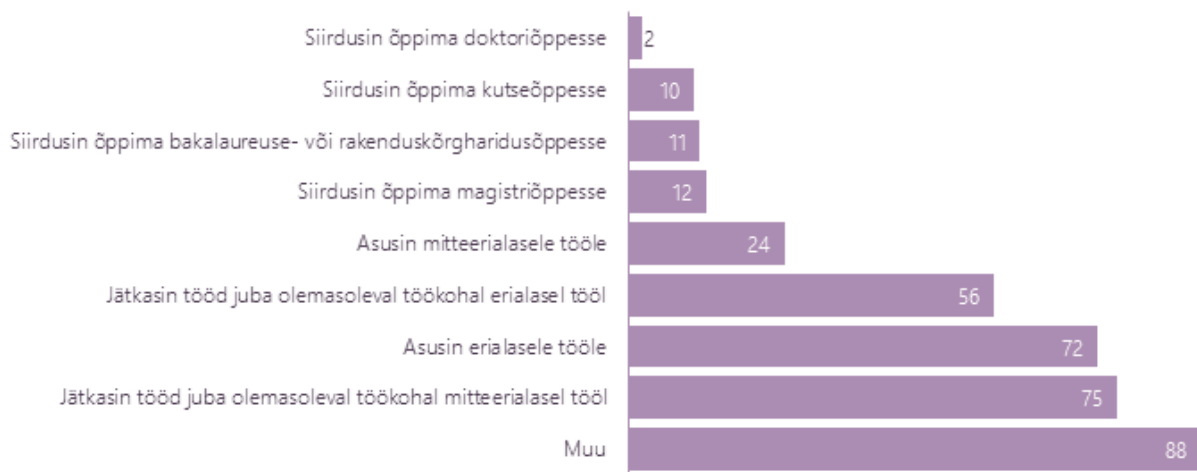
„Hea ning toetav keskkond. Meeldivad eriala õppejõud (eeskujud, oma ala tegijad), nad on kujundanud tugevasti mu maitset ja eluhoiakuid.” (vilistlane)

Tagasivaates väärtustasid vilistlased seda, et õppeasutused tagasid võimalusi õppijatel erialaste töökeskkondadega tutvuda ja korraldasid väljasõite (nt muuseumitesse). Töötavad õppijad tõid enam välja ka õppeasutuste ja õppejõudude paindlikkust õppes osalemisega seoses, mis võimaldas ühildada eraelulisi ja kooliga seotud kohustusi. Õppeasutusest kaugemal elavate õppurite jaoks oli suureks väärtuseks õpilaskodu/ühiselamu olemasolu ning toitlustuse pakkumine.

Detailsem ülevaade küsitlusele vastanute õpikogemusest erialade kaupa on leitav lisast 1 ning haridustaseme kaupa lisast 2.

Õpingute viljad: erialase õppe rakendamine

Küsisime vilistlastelt ka seda, mida nad hariduslikus või tööalases mõttes tegid pärast käsitööga seotud eriala lõpetamist. Enamik vastajatest suundus pärast õpinguid tööle, ligi 10% jätkas aga ka õpinguid teisel erialal või sama eriala järgmisel õppetasel (joonis 12).

Joonis 12. Küsitlusele vastanute tegevus pärast õpingute lõpetamist

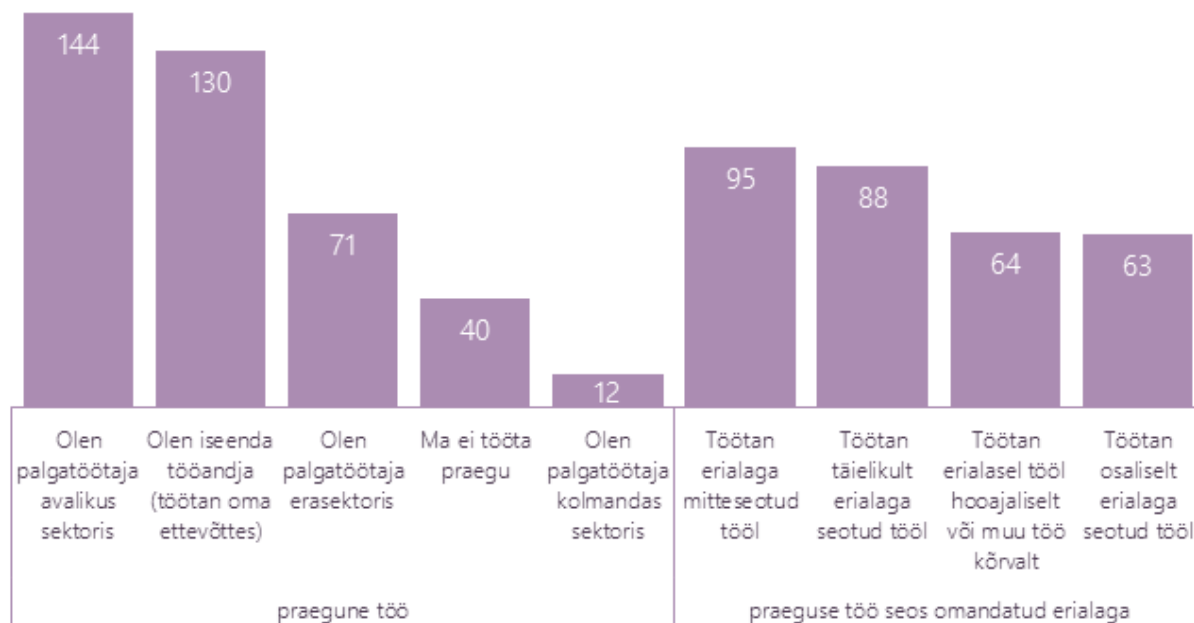
Peaaegu sama palju – viiendik – oli vastajaid, kes jätkasid olemasoleval mitteerialasel tööl ja kes asusid pärast õpingute lõppu erialasele tööle. Veidi vähem vastasid vilistlased, et jätkasid tööd erialasel töökohal ning vaid 7% vastajatest asusid mitteerialasele tööle.

Vastusevariandi „Muu“ saame sisustada avatud vastuste abil. Lisaks välja toodud variantidele mainisid vilistlased ka, et pärast õpingute lõpetamist loodi pere, mindi pensionile või tehti karjääripööre ja asuti õppima muule erialale. Tähelepanuväärne osa vilistlastest kirjeldasid, et jätkasid mitteerialasel tööl, aga samal ajal tegutsesid erialase tegevusega näiteks oma loodud ettevõtte kaudu, kasutasid õpitud huviringitegevuste juhendamiseks või jätkasid õpituga lihtsalt hobi korras isiklikuks tarbeks. Mõned vilistlased tõid eraldi välja, et nad jätkasid pärast õpingute lõpetamist erialasel tööl, kuid õppimine avardas võimalusi tööturul (sh võrgustiku kaudu) ning seega avanesid uued võimalused õpitu ellu rakendamiseks.

„Jätkasin tööd juba olemasoleval töökohal, kuid kasutades koolis õpitud teen lisatööna käsitööd.“ (vilistlane)

Praegu töötab täielikult erialaga seotud tööl 88 küsitlusele vastanud vilistlast. Neist enamik on käsitöö või käsitöö ja kodunduse õpetajad üldhariduskoolis, kutseõpetajad omandatud erialal kutseõppeasutuses või koolitajad erialastel koolituskursustel. Veidi vähem on käsitööettevõtjaid,

sealjuures tegeletakse nii naha- kui ehtekunstiga, rahvarõivaste jm tekstiilesemetete valmistamisega, mööbli restaureerimisega. Kõige vähem on õpetamisega mitte tegelevaid palgatöötajaid, sealhulgas töötatakse muuseumites või tehakse erialast tööd mõnes ettevõttes (sh tootmisjuht, masinkuduja, palkhoonete projekteerija). Osa õpetavad või koolitavad ning tegelevad ka ettevõtlusega.

Joonis 13. Küsitlusele vastanute praegune töö ja selle seotud omandatud erialaga

Nendest, kes asusid pärast õpingute lõppu mitteerialasele tööle ning ka praegu erialasel tööl ei tööta, on seda millalgi varem teinud 21 ning omandatud erialal pole kunagi tööd teinud 44 vastanut. Vastajad, kes pole kunagi erialal töötanud, nimetasid olulise põhjustena **sissetulekute ebavõrdsuse** – loovvaldkonna palkasid peeti oluliselt madalamateks võrreldes nende palkadega, mida vastajad on saanud mitteerialastel töökohtadel. Samuti toodi välja **erialaste töökohtade puudumist või vähesust** elukoha ligidal. Intervjuudest väljendusid ka pärandtehnoloogia ja iseäranis käsitöoga seotud **stereotüübid**, mis mõnel juhul pole toetanud motivatsiooni vormida omandatud haridust erialaseks tööks.

„Kui õppeprogrammijuht ütleb viimasel kursusel olevatele tudengitele, et ainuke viis, kuidas selle erialaga ära elada, on leida endale rikas mees, siis milleks need rasked neli aastat keeruliste tehnikate ja protsesside valdamiseks?“ (vilistlane)

*

„Isegi, kui olen väga rahul saadud oskuste ja teadmistega, ei süstitud meile usku, et ainult käsitöoga tegelemisest saaks ära elada.“ (vilistlane)

Mitmed vastajad kirjeldasid, et ei tegeleks õpitud erialaga tööalaselt (või põhitööna), kuna see on nende jaoks röömu pakkuv vabaajategevus.

„Käsitöö on minu jaoks rööm. Kõike, mida ma teen, teen röömuga. Kui ma peaks seda tegema iga päev 8h ja arvestama müügiesitusega, siis see ei oleks enam rööm. Kuid ma saan oma teadmisi kasutada kaudselt. /.../ Ehk siis, minu õpingud on teinud minust kliendi kõikidele käsitöötegijatele.” (vilistlane)

Osa vilistlastest on küll töötanud varasemalt erialasel tööl, kuid ei tööta seal praegu. Seda selgitati **isiklike põhjustega**, näiteks elukorralduse muutumine või tervise halvenemine, mistõttu ei saa kasutada mõningaid töövõtteid. Samuti toodi välja, et nende töökohad on koondatud, tööandjad on lõpetanud tegutsemise või nad on ise töölt lahkunud, et minna pensionile.

Need vilistlased, kes on tegutsenud erialase tööga ettevõtjana, tõid välja, et on loobunud ettevõtlusega tegelemisest, kuna „turul puudub võimalus tooteid õiglase hinnaga müüa” – kohalik tarbija on hinnatundlik ning keeruline on võistelda konkurentidega, kes saavad pakkuda madalamaid hindu. Sealjuures tuli jutuks ka nn „urusolkimise fenomen, kus hobikorras pealehakkajad rikuvad turgu”, kujundades selliselt tarbijates veelgi rohkem arusaama, et käsitöötooteid saab või peaks madalama hinnaga müüma.

Peamine põhjus erialasel tööl mitte tööle asumiseks või erialasel tööl mitte jätkamiseks on seega seotud sissetuleku ja teenimisvõimaluste vähesusega.

Palusime vastajatel hinnata seda, kui võrd nad kaaluksid edaspidi erialasel tööl töötamist. Selgus, et tulevikus läheks erialasele tööle 49 ning sellest ei ole huvitatud 16 vastanut.

Edaspidiseid erialal töötamise mõtteid mõlgutasid mitmed vastajad, sealjuures peegeldus vastajate vastustest aga ootus, et erialaseid töökohti oleks rohkem, need oleksid paindliku töökorralduse ja õiglase palgaga. Osad vastajad mainisid, et läheks erialasele tööle, kui oleksid enda tööandjad, kuid ettevõtte loomiseks on hetkel olnud liiga ebastabiilne elukorraldus või rahaliste vahendite piiratus.

Nende vastajate seas, kes ei ole huvitatud erialase töö tegemisest, nimetati põhjustena loovtööga tegelemise **ebakindlust**, sh leiti, et valdkonnaga seotud erialadel pole palju palgatöö võimalusi ning kui pole soovi olla ettevõtja, ei nähta olulisi tööalaseid väljavaateid. Ühel juhul tõi vastaja välja ka selle, et koolis käimise kogemus muutis eriala vastumeelseks, mistõttu ei soovita erialaga enam edasi tegeleda.

187 vastajat mainisid, et kasutavad erialaseid oskuseid põhitöö kõrvalt lisisissetulekut teenides. Sealjuures nimetati lisatööna peaaesjalikult näiteks koolituste läbi viimist või tellimustööde täitmist. Laialdaselt mainiti ka, et erialaseid oskuseid kasutatakse tasustamata töös, näiteks rahvarõiva nõuandekojas nõu andes või kogukonna käsitööringide vedamises.

Detailsemad joonised küsitlusele vastanute tööalasest tegevusest omandatud erialade kaupa on toodud lisas 3 ning haridustasemetega kaupa lisas 4.

Need uuritavad, kes **vastasid, et teevad erialast tööd oma ettevõttes**, nimetasid mitmesuguseid tegevusvaldkondi (Tabel 1). Kuna vastati väga erineva täpsusastmega alates kahekahekohalisest EMTAK koodist, oleme välja toonud üldistuse kahekohalise koodi tasandil ning täpsustuse kolmekohaliste koodidega. Enim on ettevõtteid loome-, kunsti- ja meelelahutustegevuses (veelgi täpsemalt disainerite tegevuses), samuti tarbeesemete ja kodutarvete paranduses ning tekstiilitootmises.

Tabel 1. Küsitlusele vastanute ettevõtete tegevusalad

	EMTAK kahekohaline kood, vastustes esinenud kolmekohalised koodid	Ettevõtteid
10	Toiduainete tootmine (107 Pagari- ja makarontoodete tootmine)	1
13	Tekstiilitootmine (132 Riidekudumine, 133 Tekstiili viimistlemine, 139 Muu tekstiilitootmine)	7
14	Rõivatootmine (141 Rõivatootmine, v.a karusnahast rõivad)	4
23	Muude mittemetallsetest mineraalidest toodete tootmine (234 Muude portselan- ja keraamikatoodete tootmine)	2
41	Hoonete ehitus (412 Elamute ja mitteeluhoonete ehitus)	5
46	Hulgikaubandus, v.a mootorsõidukid ja mootorrattad (461 Hulgimüük vahendustasu või lepingu alusel, 464 Kodutarvete hulgimüük, 467 Muu spetsialiseeritud hulgimüük)	3
47	Jaekaubandus, v.a mootorsõidukid ja mootorrattad (471 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes, 479 Jaemüük väljaspool kauplusi, kioskeid ja turge)	4
62	Programmeerimine, konsultatsioonid jms tegevused (620 Programmeerimine, konsultatsioonid jms tegevused)	1
69	Juriidilised toimingud ja arvepidamine (691 Juriidilised toimingud, 692 Arvepidamine, raamatupidamine ja auditeerimine; maksualane nõustamine)	2
71	Arhitekti- ja inseneritegevused; teimimine ja analüüs (711 Arhitekti- ja inseneritegevused ning nendega seotud tehniline nõustamine)	1
74	Muu kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus (741 Disainerite tegevus)	5
81	Hoonete ja maastike hooldus (812 Puhastustegevus)	1
85	Haridus (855 Muu koolitus)	6
90	Loome-, kunsti- ja meelelahutustegevus (900 Loome-, kunsti- ja meelelahutustegevus)	12
93	Sportitegevus ning lõbustus- ja vaba aja tegevused (932 Lõbustus- ja vaba aja tegevused)	1
95	Arvutite ning tarbeesemete ja kodutarvete parandus (952 Tarbeesemete ja kodutarvete parandus)	10
96	Muu teenindus (960 Muu teenindus)	2

Küsimusele, milles palusime peegeldada, mis tuge vajab vilistlane valdkonna ettevõtjana riigilt, leidsid enamik vastanutest, et nad ei vaja tuge või ei oska midagi konkreetset välja tuua. Mõned vilistlased mainisid, et käsitöö ja pärandiga seotud valdkonnale on iseloomulik väiketootmine, mistõttu leiti, et väikeseid ettevõtjaid võiks enam toetada näiteks maksusoodustuste või maksuvabastuste abil. Paindlikum maksu- ja aruandlussüsteem võiks vastajate arvates näidata ka positiivsemat suhtumist pärandikultuuri valdkonna esindajatesse.

„Väikeettevõtjate ja käsitöölise tegevust võiks ka riigi ja ametkondade tasandil rohkem väärtustada. Kõikidele väliskülastele ja muidu külalistele räägime uhkusega oma pärandkultuurist, piirkondade eripäradest, murrakutest, aga tegelikult tänapäeva seadused ja nõuded ei soosi nende asjadega tegelemist. Väga paljud käsitöölised loobuvad üks hetk ja siirduvad kibestunult palgatöele, kuna nii on toimetulekustressi vähem. Samas annaks need erialad vähenenud töövoimega inimestele paremad võimalused toimetulekuks.“ (vilistlane)

Mitmed vastajad tõid aga välja, et on saanud kasutada ka olemasolevaid toetusi, nt ettevõtte alustamise toetust, ning on selliste võimaluste üle tänulikud.

Tuleviku tugisambad: professionaalse käsitöötegevuse arendamine

Vastajad pidasid oluliseks eelduseks nii käsitöö kui ka muude käelisi oskuseid nõudvate kutsealade (nt arstid) arendamisele seda, et käsitöö ja tööõpetus oleksid jätkuvalt **osaks haridussüsteemist** juba põhikooli tasandil. Ühelt poolt aitab see kommunikeerida käsitöö tähtsust ühiskonnas, teiselt poolt on see aga ka baasoskuste tasandil huvi tekitamise ja seega käsitöölise pealekasvu tagamise vahend. Leiti, et käsitööalane haridus põhikoolis õpetab väärtustama nii Eesti pärandkultuuri, käsitöötoodete väärtust kui ka keskkonnateadlike otsuste tegemist (nt mööbli või riiete taaskasutamise kontekstis). Positiivsena mainiti ka seda, et pärandtehnoloogia ja käsitööga seotud haridust õpetatakse Eestis muu hulgas ülikoolide-kõrgkoolide tasandil – see toetab uuringus osalejate arvates nii nende erialade jätkusuutlikkust kui ka arengut.

Kutse- ja kõrghariduse seisukohalt pidasid mõned vastajad oluliseks, et käsitöö ja pärandkultuuriga seotud erialasid oleks võimalik omandada ka päevaõppes, mis lubaks veel enam erinevaid tehnikaid omandada, vältides täiendavat sessioonõppega seotud ajasurvet. Samas nenditi, et sessioonõppe võimaluste säilimine on iseäranis täiskasvanud õppijatele väga oluline. Leiti, et spetsiifilisemate käsitööalaste oskuste omandamiseks võiks kõrgkoolid pakkuda mikrokraade. Vastajad rõhutasid, et arvestades käsitöö erialal õppimisega seotud kulusid õppijale (nt materjalikulud), on oluline, et nendele erialadele ei kehtestataks õppetasu. Kitsaskohana toodi välja ka käsitöö eriala õppijate raskused praktikakohtade leidmisel, mis on seotud turul tegutsevate spetsialistide vähesuse ning konkurentsitajuga. Sellega seoses soovitati mõelda ka tegutsevate käsitööettevõtetele suunatud

toetustele, mida ettevõtjad saaksid taotleda praktikantide õpetamiseks või isegi lisatöökohtade loomiseks. See pakuks ka suuremat töökohakindlust, mis võiks maandada vilistlaste, õppurite ja potentsiaalsete õppurite hirme ebakindla tööalase väljavaate osas.

Planeeritavate haridussüsteemi reformide valguses avaldati muret käsitööhariduse õppekavade säilimise osas. Nii nähtus, et osad vastajad tunnetasid, et pärandtehnoloogia ja käsitöö alast haridust nähakse „hobiharidusena“ ning kartsid, et eelarvekirves tabab esimesena just neid erialasid. Vastajad nentisid, et kuigi vastava hariduse omandajate ning selle põhitööna rakendajate osakaal võib olla nihkes, ei tähenda see, et erialadel puudub laiem väärtus.

„Käsitöö ja kunsti valdkond ei ole hobiharidus. Igasugune haridus arendab inimest ja seeläbi on ta tõenäoliselt parem oma igas töös. Kunsti- ja käsitööharidus aitab mõtestada maailma ja näha asju teise nurga alt ükskõik millises valdkonnas edaspidi leiba teenitakse.“ (vilistlane)

*

„Olen elukestva õppe praktiseerija. Käsitöö ja pärandtehnoloogia niinimetatud hobihariduseks tituleerimine on minu arvates pealiskaudne ja meelevaldne.“ (vilistlane)

Kuigi mitmeid vastajaid puudutas erialase hariduse nimetamine hobihariduseks valusalt, oli uuringus osalejate seas ka neid inimesi, kes ei näinud selles midagi negatiivset. Sellise konnotatsiooni tekitamist peeti hoopis elukestvat õpet toetavaks – et õppima julgeksid tulla ka need inimesed, kes ei prioritseeri kutse saamist või kõrghariduse omandamist.

Samuti tunnetasid vastajad, et Eesti ühiskonnas on juba praegu käsitöö ja pärandkultuur „ebapopulaarne“. **Populaarsuse** kasvatamise võimalusena nägi üks vastaja näiteks pärandkäsitööde stipendiumite loomist, tuues eeskujuks Suurbritannia, kus on muu hulgas kaardistatud käsitööalade staatused (vt <https://www.heritagecrafts.org.uk/>).

Murena nimetatakse ka käsitöö ja pärandkultuuri **mainet**, mille puhul on mõne vastaja hinnangul tegemist valdkondadega, mis on stereotüüpselt „memmede hobi“. Käsitöö kui „hobitegevuse“ maine murdmiseks tuleks toetada käsitööga tegelevaid ettevõtjaid; samuti võib seda teha kampaaniate kaudu, selgitades ühiskonnas laiemalt, kuidas käsitööga seotud valdkonnad võivad toetada näiteks tarbimiskultuuri negatiivsete tagajärgedega tegelemist. Oodatakse ka, et senisest enam aitaks riik või kohalikud omavalitsused propageerida kohalike (Eestimaiste) ettevõtjate toodete kasutamise olulisust tervise ning keskkonna säästmise seisukohalt. Vastajad soovitasid Eesti riigiteenistusel kasutada meenete ja kingitustena Eesti käsitööettevõtjate toodangut. See võib lisaks kohalike ettevõtjate toetamisele aidata ka kaasa ka Eesti pärandkultuuri viimisele rahvusvahelisele areenile.

Rahaliselt soovitati toetada Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liitu. Mitmed vastajad, eriti need inimesed, kes on tegelenud või tegelevad käsitööalase eraettevõtlusega, soovitasid riigil kaaluda maksusoodustuste

kehtestamist käsitöövaldkonna tegevusele, et väikeettevõtjatel oleks paremad võimalused konkureerida suurte, tihti tegevuse automatiseerinud ettevõtetega, või üksiktoimetajatega, kes võivad küsida turuhinnast madalamat hinda.

„Vähendades käsitöötoodete käibemaksu, vm maksusoodustusi, mis aitaks toote hinda hoida konkurentsivõimelisena.“ (vilistlane)

Üheks kitsaskohaks käsitöötoodete ja teenuste vahendamisel nähti vähest võimalust oma tooteid turustada. Vastajad nentisid, et võimalusi oma tooteid turustada teoreetiliselt on, kuid tegelikkuses on kaasuvad tasud valdkonnas tegutsevate inimeste jaoks liiga kõrged, mistõttu olemasolevaid koolitusi või laatasid ei väisata. Sooviti, et riik toetaks või võtaks vastutuse sellise müügiplatvormi loomise eest, kus saaksid kõik Eesti vastava eriala tegutsejad oma tooteid või teenuseid õiglase hinnaga müüa. See võimaldaks erialaspetsialistidel omavahel paremini võrgustuda ja tarbijal lihtsamini leida kvaliteetseid tooteid ja teenuseid pakkuvaid inimesi.

*„Ühise müügiplatvormi loomine netis, kus saavad enda tooteid turustada vastava erialatunnistusega isikud ja väikeettevõtjad.
Näitus-müük, kus saaksid mõistliku osalemistasu eest oma töid eksponeerida, tutvustada ja müüa palju enamad meistrid, kui seda võimaldab Mardilaat (mitmesajaeurone osalustasu + sõidukulud + mitme päeva majutus/söögikulud ei ole paljudele käsitöölisele taskukohased). Sellised ettevõtmised võiksid olla piirkondlikud ja leida meedias laiemat kajastamist-populariseerimist.“ (vilistlane)*

Sarnaselt kirjanikele ja kunstnikele nähakse ka käsitöölise seas samu toimetulekuprobleeme – sissetulek on ebakindel ning sõltub sellest, kas ja kui, siis millal ning mis summas müüakse tehtud tooteid. Leiti, et kui silmapaistvatele kirjanikele on selliste takistuste ületamiseks loodud kirjanikupalk (ja kunstnikele kunstnikupalk), võiks sama kehtida silmapaistvate käsitöö ja pärandtehnoloogia valdkonna spetsialistidele.

Korduvalt kerkis vastustest esile ka mure käsitöötoodangu hinnakujunduse suhtes. Paljud ettevõtjad leidsid, et valdkonnas pole võimalik kasumlikult tulu teenida, kuna tarbija on hinnatundlik ning valib odavamad tooted. Samas nentisid vastajad, et ei tea, kuidas seda kitsaskohta ületada. Olukorra teeb keeruliseks asjaolu, et paljude inimeste jaoks on käsitööga tegelemine lisatöök ja seega lisasissetulekuallikaks põhitöö kõrvalt.

*„Turusolkijad tuleks korrale kutsuda. Ma ei saa oma toodangu eest normaalset hinda küsida, kui teine pakub vaid materjali hinna eest, sest ta tegi seda igavusest.“
(vilistlane)*

Sarnaselt avaldati muret selle üle, et käsitöötegevuste koolitajate seas on inimesi, kel pole kutsetunnistust või kes pole kogenud oma ala spetsialistid. Vastajad pidasid oluliseks, et käsitöö maine ja kvaliteedi säilimine oleks tagatud kvalifitseeritud koolitajate abil. Leiti, et turul olevate koolituste pakkujatele üle peaks toimuma kontroll (täpsustamata jääb siiski, kelle vastutusalas sellise kontrolli teostamine ideaalis oleks).

Kokkuvõte

Eesti pärandtehnoloogia ja käsitöö erialade vilistlaste uuringu tulemused viitavad sellele, et vilistlaste haridusalased valikud sõltuvad isiklikest eelistustest ja huvidest – kooli valikut kujundab enamasti huvipakkuva eriala õppe võimaldamine. Kuigi oluliseks peetakse ka võimalust valida sobiv õppekorraldus, sh ühildada näiteks tööd ja pereelu mittestatsionaarses õppes õppimise kaudu, ja koolis õpetavate spetsialistide tase, kujuneb tavaliselt esmajoones otsus erialase spetsialiseerumise ning alles seejärel haridusasutuse valiku kohta.

Pärandtehnoloogia ja käsitöö **erialavalik tugineb inimeste huvidele**, mis on kujunenud näiteks üldharidussüsteemis (sh käsitöö või tööõpetuse tundides) või koduse keskkonnas eeskujude abil; samuti kirjeldati nende erialade õppimist ka nn missioonitundest lähtudes – pärandtehnoloogia ja käsitööga seotud erialasid nähakse ühe võimalusena riigi rahvuslikku pärandit ja kultuuri edasi kanda. Erialade valikut on motiveerinud ka praktilised asjaolud, sh vajadus end (akadeemiliselt) täiendada õpetaja ametinõudmiste täitmiseks või muuks tööalaseks arenguks.

Vilistlaste **hinnangud rahulolule õppe erinevate dimensioonidega on väga kõrged**, sh enam kui kolm neljandikku vastajatest viitas kõrget rahulolu nii õppekoormuse, õppekava, õpetajate ja õpetamise, hariduse ning erialaseks tööks ettevalmistamise kategooriates. Veidi madalamalt hindasid vilistlased rahulolu õppekava ettevalmistusega erialaseks tööks, kuid seda võib selgitada asjaoluga, et paljude vastajate seast polnud erialasele põhitööle asumine õppimise eesmärk, ning esinesid ka raskused erialase töö leidmisel. Enim tundsid vilistlased puudust ja/või pidid täiendavalt omandama teadmisi ettevõtluse käima lükkamise või töös hoidmisega seotud tegevuste kontekstis.

Pärast erialase hariduse omandamist jätkas ligi 10% vilistlastest õpinguid teisel erialal või sama eriala järgmisel õppetasel. Enamik vastajatest aga asus tööle või jätkas töötamist juba olemasoleval töökohal. Viiesandik lõpetanuist asusid pärast õpingute lõppu erialasele tööle ja veidi vähem oli neid, kes jätkasid tööd juba olemasoleval erialasel töökohal. Sealjuures ilmselt, et **mida kõrgemal tasemel on lõpetatud õppekava, seda rohkem on erialasel tööl tegutsejaid** (täielikult või osaliselt erialasel tööl 74% magistriõppe lõpetanuist vs 23% kutsehariduse kolmanda taseme lõpetanuist). Vilistlastest 7% asusid pärast kooli lõpetamist mitteerialasele tööle ning viiesandik jätkasid töötamist juba olemasoleval mitteerialasel tööl. Uuringus osalejad tõid ka välja, et kuigi nad jätkasid pärast õpingute lõppu mitteerialasel tööl, tegutsesid nad erialaga eraviisiliselt näiteks oma loodud ettevõtte kaudu, huviringe juhendades või hobi korras. Erialasel tööl alustamise või jätkamise suurimate takistusena nimetasid vastajad sissetulekute ebavõrdsust (võrreldes mitteerialase tööga) ja erialaste töökohtade vähesust või puudumist.

Kuna pärandtehnoloogia ja käsitöö valdkonnas ei tegutse uuringus osalejate hinnangul palju tööandjaid, nähti loogilise erialase tööväljavaatena hariduse omandamise järel oma ettevõtte asutamist. Kuigi osad vilistlased eraettevõtlusega tegeleda ei soovinud, andsid uuringusse sisendi ka paljud vilistlased, kes tegutsevad valdkonnas eraettevõtjatena. Väikeettevõtjatena pidasid vilistlased oluliseks, et riik toetaks pärandi ja kultuuriga seotud ettevõtete toimetulekut näiteks

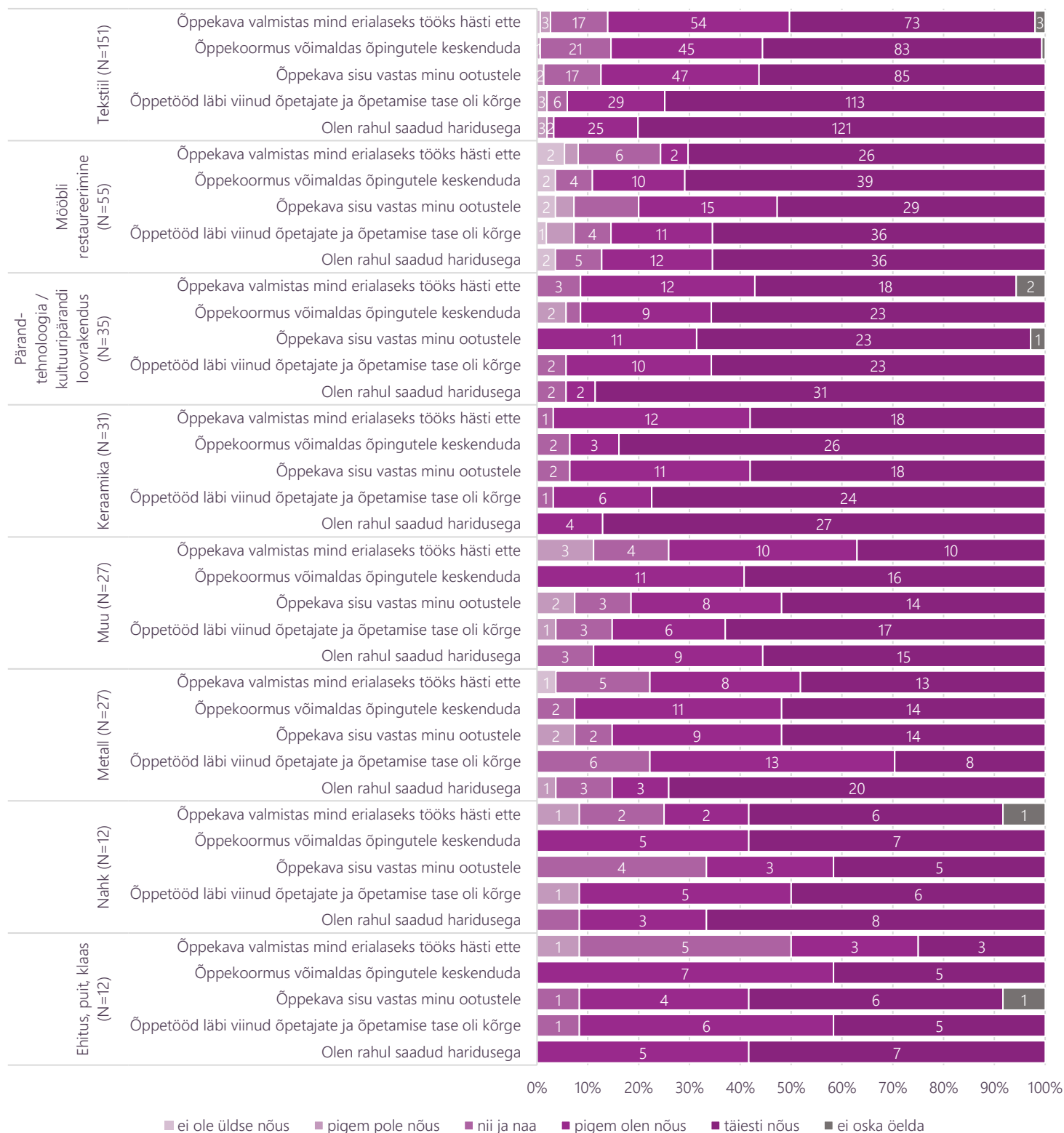
maksusoodustuste või -vabastuste abil. Leiti, et **riik võiks elanikele eestimaise omatoodangu tarbimisel eeskujuks olla, soetades meeneteks või töövahenditeks Eesti käsitöölise loodud tooteid**. Selles nähti muu hulgas lahendust tarbimisühiskonna kitsaskohale – tarbijad valivad konkurentsitingimustes odavamad tooted; käsitööettevõtjad ei suuda aga välismaiste suurtootjate või ka kodumaiste hobitegutsejate seatud madala hinnatasemega konkureerida. Eeskuju näitamine võib tekitada selgemat arusaama sellest, mis on käsitöötoodangu tegelik hind ja väärtus.

Vilistlased töid pärandi ja käsitöö alase hariduse kontekstis välja, et **tegemist on erialadega, mis vajavad tähelepanu nii üldharidussüsteemis kui ka täiendus- ja tasemeõppes**. Sealjuures kirjeldasid uuringus osalejad ärevust seoses planeeritavate muutustega haridussüsteemis, mis on nende hinnangul suurendanud ebakindlust (kvaliteetse) pärandtehnoloogia ja käsitöö alase hariduse edaspidise kättesaadavuse osas. Kuigi osad vilistlased nentisid, et on erialasid omandama suundunud ka selleks, et jätkata teadlikult erialaga seotud tegevustega hobi korras, leidsid paljud vastajad siiski, et pärandi ja käsitöö erialade hariduse taandamine „hobihariduseks“ on erialasid ning nende kuvandit marginaliseeriv. Kardetakse, et erialade ja/või koolide koondamisega vähendatakse veelgi pärandtehnoloogia ja käsitöö erialade populaarsust, milles nähakse omakorda ohtu pärandi säilimisele.

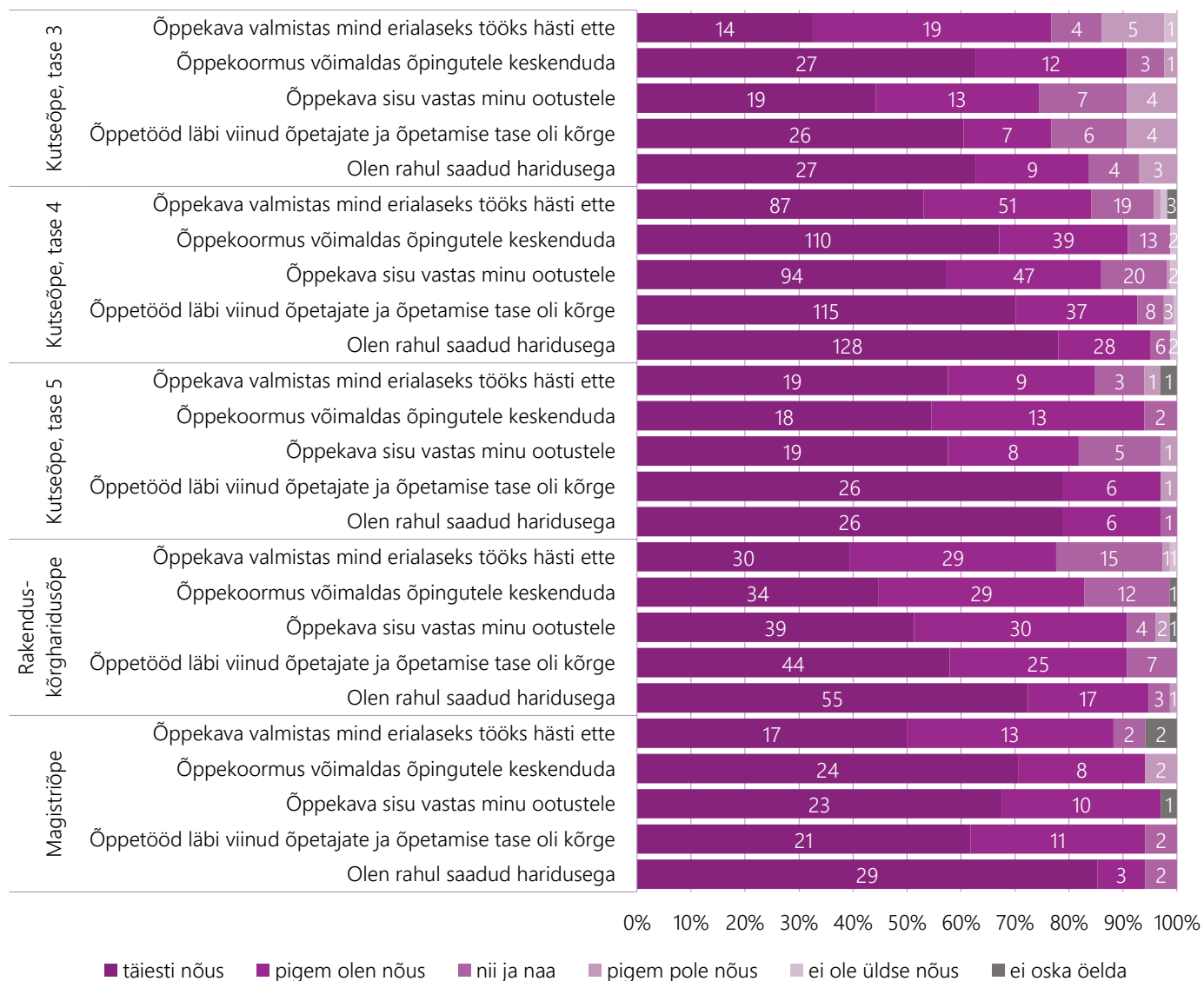
Vilistlased rõhutasid uuringus, et **käsitöö ja pärandtehnoloogia populaarsust ning mainet tuleb Eesti ühiskonnas tõsta**. Selleks soovitati alustada käsitöölise ja teiste loovalade esindajate **võrdsest kohtlemisest** (nt asjakohaste stipendiumite loomine erialase tegevusega tegelemiseks). Alal tegutsevate ettevõtjate toetamise võimalusena nähti lisaks maksuerisuste tegemisele ka müügiplatvormi loomist, millel oleks muu hulgas hinnakujunduslik efekt – platvormile on oodatud ennekõike erialal tegutsevad ettevõtjad, mitte hobi korras pärandi või käsitööga tegelevad inimesed. Samuti kutsusid vilistlased üles senisest enam kontrollima pärandtehnoloogia ning käsitöö aladel koolitusi pakkuvate inimeste tausta, kindlustamaks hariduse kvaliteeti.

Lisad

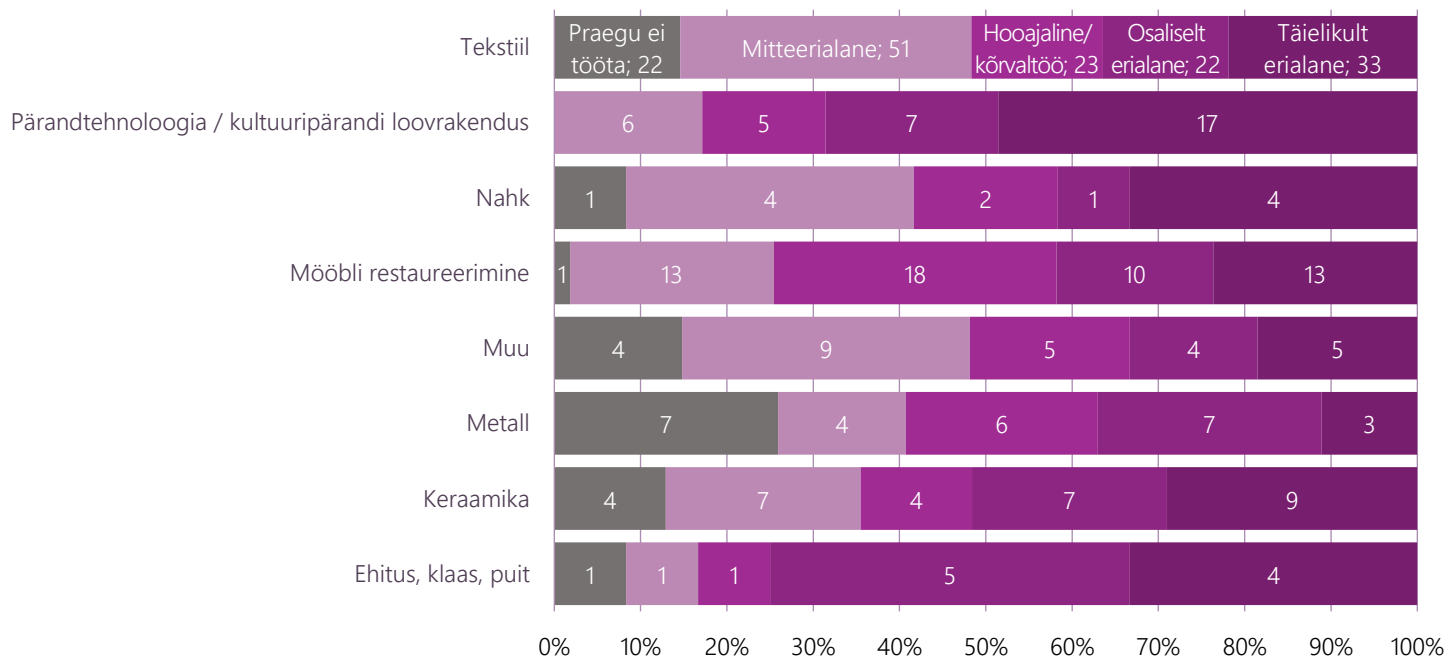
Lisa 1. Rahulolu õpikogemusega õppekavade lõikes

Lisa 2. Rahulolu õpikogemusega haridustasemetel lõikes

Lisa 3. Töötamine lõpetatud õppekavade lõikes

Lisa 4. Töötamine omandatud haridustasemetel lõikes

